

Tidsskriftskopi

**Aulby Mølle
Bavnen
null**

1454680822842

Dette materiale er indskannet og fremsendt elektronisk i henhold til aftale med COPY-DAN Tekst & Node.

Det er ikke tilladt modtageren af denne e-mail at videregende det indskannede materiale til andre.

Aulby Mølle

Af Knud Madsen

Aulby Mølleå med tilløb fra bl.a. Asperup og Kauslunde er det største vandløb i det gamle Vejlbys sogn. Skønt åen i dag bærer landsbyen Aulbys navn, så var det måske oprindeligt åen, som gav navn til landsbyen. Forleddet i Aulby betyder muligvis "aghæl", dvs. vanskelig eller besværlig, og kan hentyde til sejladsforholdene i åen tilbage i vikingetiden og endda før. Vore vandløb var tidligere langt mere vandrige end i dag, og der er næppe nogen tvivl om, at datidens fartøjer kunne sejle gennem åen til Aulby, men altså med noget besvær. Ifølge en anden tydning af navnet betyder "aghl" spids, og hentyder til landsbyens beliggenhed ved den havbugt, som engang bredte sig i Møllemade. Aulby nævnes første gang 1231 i Kong Valdemars Jordebøger.

Sognets ældste mølle?

Her ved den vandrige å blev Aulby Mølle måske anlagt som sognets første mølle så langt tilbage som i 1200-tallet. Herom ved man intet sikkert; men der eksisterer et sagn, som beretter om en tidlig vandmølle på stedet. H. Rasmussen Andersen fortæller således i Middelfart Avis den 3.10.1912: "Tokemae var en sø, der ved en å var forbundet med havet. Ved denne å var en vandmølle, som eksisterede hele middelalderen, ja var der vistnok endnu på Kristian den Andens tid. Denne vandmølle lå ved enden af haven til huset matr. nr. 12 i Aulby,

og mølledammen var foran matr. nr. 13. For ca. 50 år siden blev her fundet en del svære egepæle, som peger på dette sagns virkelighed".

Under kronen

Aulby Mølle hørte oprindeligt under Hindsgavl, dvs. kronens ejendom, og siden under de holstenske grever, som gennem lange tider havde store dele af Fyn i pant, indtil kronen atter overtog landsdelen. Første gang møllen ses optegnet i de skriftlige kilder er i 1589, da den fynske biskop Jacob Madsen visiterede Vejlbys sogn og noterede i sine optegnelser, at Aulby Mølle havde to kværne, medens sognets øvrige vandmøller, Skærbæks- og Rubæks møller, kun havde én. I 1632 indberettede møller Jørgen Hansen i Aulby Mølle og møller Niels Tygesen i Rubæks Mølle, at de manglede såvel kværnstene som bygningstømmer til deres møller. Kongen befalede derfor Gregers Krabbe, der var lensmand på Hindsgavl, at han skulle lade dem få kværnstene og hjælpe dem med bygningstømmer, så vidt skovene kunne tåle. Gregers Krabbe skulle endvidere "alvorligt tilholde kronens bønder om efter forordningen at søge kronens møller, for at disse desto bedre kunne blive ved magt".

Svenskekrigene

Svenskekrigene 1657-60 gik hårdt ud over befolkningen i Vejlbys sogn. I perioden 1659-60 døde ifølge kirkebogen 285 mennesker af kulde, sult og måske især af den plettyfus, som Danmarks allierede, polakker og brandenburgere førte med sig. Blandt de døde var fæsteren af

Aulby Mølle, Hans Pedersen, hans hustru og deres tre børn, Mette, Niels og Peder. Det fortælles, at især møllerfamilierne var udsatte for smitte, idet denne blev udbredt af rotter, som naturligt nok holdt til ved møllerne. Allerede i 1660 fik møllen en ny fæster, Anders Andersen, som dog snart efter flyttede til Skrillinge. I 1662 nedsattes møllens landgilde fra 12 ørter mel til 10½ tønne mel; formentlig skulle fæsteren til gengæld selv holde møllen ved lige. I 1664 blev Mads Pedersen fæstet. Møllens hartkorn udgjorde da 7 tønner, 4 skæpper, 0 fjerdingkar og 0 album.

Borgere som mølleejere

I 1665 fik børnene efter afdøde borgmester i Helsingør, Jørgen Andersen, blandt adskilligt andet gods skøde på Aulby Mølle. Borgmesteren havde åbenbart haft penge til gode hos kongen, som dog forbeholdt sig tilbagekøbsretten.

De nye ejere var formentlig kun interesserede i at realisere deres arv, og omkring 1680 var rådmand og kirkevæрге Niels Kindstrup i Midelfart blevet ny ejer af møllen. Hartkorn ager og eng udgjorde da 2-0-1-0 og mølleskylds hartkorn 4-4-0-0. Om møllen hedder det, at den kunne male hele året. Endnu i 1688 ejedes møllen af en købstadsborger; men eftersom Niels Kindstrup døde i 1685, har det muligvis drejet sig om hans arvinger. Der er dog nogen usikkerhed om ejerskabet, for ifølge andre kilder blev møllen købt i 1680 af godset Erholm, som ligger i Rørup sogn på Fyn.

Under Erholm

Under Erholm havde Aulby Mølle følgende fæstere: Laurs Hansen fra 1680, Hans Thuesen fra 1721 og Niels Poulsen fra 1736. I 1684 nævnes Aulby Mølle som gård nr. 6 i landsbyen (siden får den nr. 5); den havde da 1,9 tdr. hartkorn fordelt i tre vange. I 1689 hedder det, at møllen havde to kværne; den kunne male hele året, men ikke så meget om sommeren. I 1719 fik Karen Borchfeldt til Erholm, enke efter Lydert Splith, skøde på den tilbagekøbsret, som kronen hidtil havde forbeholdt sig; møllens hartkorn udgjorde da 7-4-0-0. Karen Borchfeldt giftede sig i 1720 med land- og krigskommissær Andreas Simonsen, hvis broder, amtmand og justitsråd Hans Simonsen, siden overtog godset. Han solgte 1744 Aulby Mølle til fæsteren, Niels Poulsen, men denne kunne angiveligt ikke klare sig som selvejer, og allerede 1745 solgte han møllen videre til Niels Basse, som samme år erhvervede godset Hindsgavl.

En mordaffære

I 1745 fæstede Oluf (eller Ole?) Jørgensen Aulby Mølle. I 1765 blev han mere eller mindre ufrivilligt indblandet i en uhyggelig mordaffære. Ved landevejen mellem Aulby og Kustrup lå et hus, som mølleren i Kustrup, selvejer Lars Andersen, ejede. Her boede Peder Bendixen, hvis kone havde huset i fæste efter sin tidligere mand. Fæstet skulle nu afstås, og i den anledning var følgende mænd til stede i huset den 13. maj: Peder Bendixen, fogeden på Billeshave på Peder Bendixens og kones vegne, og ejeren Lars

Andersen med nogle mænd, som mødte op på hans vegne. Da man var nået til enighed, red fogeden bort, og nu indledtes et større drikkelag. Herunder kom også to gårdfæstere fra Kustrup til stede, nemlig Jesper Rasmussen og Jørgen Jørgensen, som ingen havde haft bud efter. Peder Bendixen var åbenbart ikke vellidt, måske var der tale om gammelt nag, og han blev nu under fortsat drikkeri udsat for grov mishandling af de to Kustrupmænd. Til sidst lykkedes det ham at flygte til Aulby Mølle, men her blev han funden, og mishandlingen fortsatte. Dagen efter døde han i Aulby Mølle som følge af den overlast, han havde været udsat for. Sagen kom for retten, og såvel Jesper Rasmussen som Jørgen Jørgensen blev dømt til døden. Møller Lars Andersen i Kustrup, som under forløbet skiftevis havde tilskyndet til og advaret mod mishandlingen, måtte betale fuld mandebod, udgifterne ved sin arrest og 300 rdl. til sagens omkostninger. Den 12. november 1766 blev Jørgen Jørgensen hals-hugget ved Aulby Mølle og begravet uden ceremoni på Vejlbj kirkegård. Jesper Rasmussen var året før undsluppet fra arresten i Middelfart og blev aldrig fanget. Om mølleren i Aulby var til stede, da Peder Bendixen blev afstraffet på hans ejendom vides ikke; men han sørgede i hvert fald for at skaffe Bendixen et natteleje i møllens fårehus og fik ham næste dag bragt ind i stuehuset, hvor han døde. Møller Oluf Jørgensen døde i 1769, og samme år fæstede Rasmus Nielsen møllen. I 1788 udgjorde møllens hartkorn 5,9 tdr. Ved udskiftningen i 1796 fik

møllen tillagt $46\frac{3}{4}$ tdr. ld. samt andel i fælleslodden. I 1802 rådede man over en hestemølle, og møllen blev vurderet til 900 rdl. Til sammenligning var Skærbæks- og Rubæks møller vurderet til hhv. 650 og 800 rdl.

Nogle fæstere

I 1804 overtog Niels Rasmussen fæstet efter sin fader Rasmus Nielsen. Niels Rasmussen var første gang gift med Marie Larsdatter, med hvem han fik to børn. Efter hendes død giftede han sig med Ane Andersdatter, med hvem han fik sønnen Anders Nielsen. Denne søn giftede sig med Karen Marie Jørgensdatter, og i ægteskabet fødtes i 1836 sønnen Niels Rasmussen Andersen. I 1838 døde hans fader og i 1839 farfaderen. Ane Andersdatter ønskede nu, at barnebarnet Niels Andersen Rasmussen skulle overtage møllen, når han blev myndig; men indtil da måtte hun selv blive ved fæstet. Da Niels Andersen Rasmussen blev myndig, blev det aftalt med Hinds-gavl, at han kunne overtage møllen, når hun frasagde sig fæstet, og samtidig skulle hun på hans vegne reparere og ombygge en del af gårdens bygninger. Niels Rasmussen Andersen overtog fæstet i 1858, og i 1864 døde Ane Andersdatter, 83 år gammel. Niels Rasmussen Andersen fæstede Aulby Mølle for en sum af 2.300 rdl., og det nye landgilde var fastsat til 46 rdl. og 18 tdr. byg. Gården var nu delvist ombygget; men endnu manglede stuehuset, som var meget gammelt og forfaldent. Det blev derfor aftalt, at der skulle opføres et nyt stuehus, og i 1861 stod det færdigt. Niels Ras-

mussen Andersen blev i 1860 gift i Vejlbj kirke med Cathrine Christensen, som døde 1866, og siden giftede sig med enken Anne Hansen i 1869 i Køng kirke, Båg herred.

Der opføres vindmølle – gården brænder

I 1860 hedder det om vandmøllen, at den har ét vandhjul, som er $3\frac{3}{4}$ alen i diameter, og to kværne. I 1865-66 lod Niels Rasmussen Andersen opføre en hollandsk vindmølle sydvest for gården på et sted, som siden kaldtes Møllebjerget. Møllen var ottekantet, og skroget, som var opført på grundmur, bestod af bindingsværk af fyr med stråtag. Vindfanget var 29 alen. Møllen, som havde én kværn, blev forsikret for 2.040 rigsdaler. I 1872 havde vindmøllen tre kværne, og den burde være forsikret for 2.161 rigsdaler; men Niels Rasmussen Andersen ønskede den kun forsikret for den tidligere sum. I 1876 brændte gården med undtagelse af stuehus, møllehus og en hestemølle på den modsatte side af vejen. Også vindmøllen slap fri. Herefter blev der opført nye, tidssvarende og grundmurede avlsbygninger med stråtag. I 1877 blev vindmøllen forsikret for 6.783 kr. Samme år hedder det om vandmøllen, at bygningen består af fem fag, og at møllen har to overfaldshjul og tre kværne. Forsikringssummen var nu 5.897 kr. Endnu i 1889 var både vand- og vindmølle i brug. På et fotografi fra omkring år 1900 ses det, at vindmøllen ikke længere er stråtækt, men beklædt med tagpap og træspåner. Den 30.12.1898 annoncerede Niels Rasmussen Andersen i Middelfart

Avis: "Aulby Mølle. Fra 1. Januar foregaar alt Udsalg af Varer fra Møllen kun mod kontant Betaling, og ere Priserne fra nævnte Dato kun noterede derefter". Niels Rasmussen Andersen døde i 1903. I 1904 overtog sønnen Jørgen Olsen Andersen, født 1865, fæstet. Han var gift med Andrea Vangsgaard. Omkring 1912 udgjorde gårdens samlede areal 56 tdr. ld., hvoraf mølledammen de $3\frac{1}{2}$. Vandmøllen var tilsyneladende nedlagt; men mølledammen eksisterede stadigvæk og havde stort rørskaar. Vindmøllen, som stadig var i drift, var forsikret for 6.700 kr. I 1912 købte Jørgen Olsen Andersen af godset Hindsgavl Aulby Mølle til selveje; men allerede to år senere solgte han møllen bort fra slægten.

Elektricitetsværk

I 1914 købte Jens Peter Marcussen Aulby Mølle, matr. nr. 5 m.fl. af Aulby, med et samlet areal på 31 hektar. Han var født 1873 i Frøbjerg, Orte sogn, og blev i 1906 gift i Rorslev med Karen Kirstine Hansen, født 1879 i Blanke, Rorslev sogn. Jens Peter Marcussen interesserede sig især for hestehandel, sikkert mindre for mølleri. Formodentlig inden 1920 blev vindmøllen nedbrudt, og ført til Båring, hvor den blev anvendt som elektricitetsmølle, indtil en storm blæste hat og vinger af den. Vandkraften fik imidlertid en renæssance under første verdenskrig, hvor kultilførslerne svigtede, og Røjle-Staurby Elektricitetsværk derfor indgik en kontrakt med Jens Peter Marcussen om elproduktion på vandmøllen. Det gamle møllehus blev nedrevet, og elværket opførte et maskinhus med turbiner.

Det blev aftalt, at Marcussen ikke måtte forringe mølledammens kraft; men han forbeholdt sig fiskeretten, jagtretten og rørskæret. I 1896 blev der i øvrigt skudt to oddere i hhv. Aulby Mølleå og Aulby Mølledam.

Møllegården brænder atter

I 1924 hærgedes Aulby Møllegård af en brand, som opstod ved kortslutning i en ledning, som fra møllens maskinhus var ført gennem laden. De stråtækte udlænger nedbrændte delvis, medens stuehuset blev reddet. Omkring 1927 blev gården beskrevet således: Bygningerne er af grundmur med stentag, stuehuset med frontespice til begge sider, avlsbygningerne med trimpel, ko- og hestestald med jernbjælker og hvælvinger. Til ejendommen hører en fodermesterbolig og et lejehus. I 1945 godkendte landbrugsmi- nisteriet et projekt til afvanding af Aulby Mølledam, og kort tid efter forsvandt mølledammen formodent- lig.

Jens Peter Marcussens hustru døde i 1931, selv døde han i 1954. I 1946 overtog sønnen Jørgen Harald Mar- cussen (født 1917 - død 1990) går- den.

Han blev samme år gift med Inger Bech Hansen. Den nuværende ejer af Aulby Møllegård er Hans Peter Marcussen, som overtog gården i 1977.

Han er født på gården i 1952 og gift med Gitte Bertelsen Høyer.

Omkring 1990 udgjorde gårdens areal 44 ha., hvoraf 1 ha. var skov. Der var da tilkøbt 10 ha. og for- pagtet 33.

Fra de gamle aviser.

af Johannes Rasmussen.

Middelfart Avis den 7de Februar 1862.

Ved Veilby Bylaugs Jagt i Tirsdags gjordes den usædvanlige Fangst af 4 store Oddere, som alle deels bleve skudte, deels ihjelslagne i Vejlby Mose.

Da Skindet af en Odder, som bekjendt, har en Værdi af omtrent 5 Rd., var Fangsten jo ret værdifuld. 2 Ræve fil Lov at løbe, saa man deraf kan see, at Bonden begynder at frede om dette nyttige Dyr.

Den 31te Marts 1862.

Som Bevis paa sjelden Frugtbarhed hos Faaret, kan anføres, at en Gaardmand, Mads Jørgensen paa Staurby Mark tilhørende Faar, som det første Aar fødte 3, det andet 4, og det tredie Aar 4 lam, i Aar har født 5 Lam, der alle leve.

Den 2den April 1862.

Den til bestemte Tider på Dagen afgaaende Færgebåd mellem Fredericia og Striib vil begynde at afgaa tvende Gange daglig, fra 6te April d. Aa. saaledes

Kl. 8 Form. og Kl. 6 Eft. fra Striib til Fredericia.

Kl. 9 Form. og Kl. 5 Eft. fra Fredericia til Striib.

*P. Hansen.
Jørgen Nielsen.
H.P.Schmit.*

Stribs første lokalhistoriker?

Da Lissi Weisbjerg gennemgik sin mors efterladte papirer, fandt hun en afhandling om Strib, som hendes onkel, Svend Aage Weisbjerg, havde skrevet for over 70 år siden.

Svend Aage Weisbjerg er født i 1903 som søn af Poul Weisbjerg, der var ansat ved D.S.B. færgerne, og familien kom til Strib i 1918.

Svend Aage blev udlært som maler og var bl.a. med til at dekorere koncertsalen ved Færgedgården. Han drog ud som Naver, og efter hjemkomsten bosatte han sig i København, hvor han bl.a. arbejdede for Nationalmuseet og var med til at restaurere Vor Frelses kirke på Christianshavn og Middelfart kirke.

Svend Aage Weisbjerg var meget optaget af arkæologi og lokalhistorie. Han har skrevet flere artikler til Middelfart Venstreblad i 1920-erne, og han gjorde mange arkæologiske fund i Strib, og flere af dem findes på Middelfart museum.

Vi bringer her - lidt forkortet - hans afhandling:

Topografi til Stribs Historie. *af Svend Aage Weisbjerg.*

Der går et gammelt sagn om Danmarks tilblivelse:

Omkring 120 f. kr. ønskede en britisk dronning at hævne sig på en jysk konge, der havde forsmået hendes bejlen. Derfor lod hun grave Kanalen mellem England og Frankrig, og Atlanterhavet brød så voldsomt gennem kanalen og ind over Danmark, at havet sønderrev landet

i en mængde øer og halvøer, og Fyn opstod da som en selvstændig ø. Jylland strækker endnu sine arme ud for at favne det adskilte (fion) eller løsrevne (fjon) Fyn, som i tidernes morgen utvivlsomt har været landfast med Jylland.

Både den jyske og den fynske kyst har samme geologiske forhold. Plastisk ler og omdannet molér med vulkansk aske træder for dagen øst for Strib ved Røjle klint, ligeledes ved Trelldenæs på den jyske side og ved Æbelø ude i Kattegat. Disse ensartede geologiske forhold på disse steder giver et udtømmende forklarende udtryk for det logiske i påstanden om, at en tidligere enhed har eksisteret mellem de nu adskilte landsdele.

I egnen omkring Lillebæltskysten har der ret ofte været stærke jordrystelser. Præsten Jørgen Kiølsøn Riber i Føns skriver i sin indberetning til dr. Worms i 1624, at han i et gammelt pergament læste, at i 1073-1198-1277 var der jordskælv i Danmark. I pergamentet gives der udtryk for, at disse år kaldes for dødens tider - da herskede Døden i verden, - og den dræbte. Disse ry-stelser i jorden har sikkert også forårsaget ganske alvorlige jordforskydninger og hævnninger af habunden og sænkninger af den daværende jordoverflade.

Ordet Strib nævnes så vidt mig bekendt af præsten Nicolaus Bredal i Vejlbys sogn, da han i sin indberetning til Dr. Worms i 1624 skriver, at norden for Middelfart og for en mølle kaldet Rubechs-mølle ligger Stribsodde. I senere skrifter nævnes den som Striv - Striw og Strip. Strib er et oldnordisk ord, der